

O dorobku naukowym Jacka Laberscheka (*24 X 1950 †31 III 2023) pro memoria

Ostatniego marca 2023 roku dotarła do mnie wiadomość o śmierci doktora Jacka Laberscheka – historyka mediewisty, badacza dziejów osadnictwa i krajobrazu naturalnego. Przez całe swoje zawodowe życie był On związany z Pracownią Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski w Średniowieczu Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, w której został zatrudniony od początku 1975 roku. Brał czynny udział w zespole opracowującym *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, poczynając od pierwszego, a kończąc na ostatnim wydanym zeszycie. W zeszytach pierwszym i drugim (wydane w latach 1980–1982) opracował odsyłacze od nazw źródłowych do haseł właściwych oraz mapę przeglądową tegoż województwa. W zeszycie trzecim (wydanym w 1985 roku) dołączył do autorów haseł (w sumie napisał ich do tego zeszytu 35), a ponadto sporządził odsyłacze, co zresztą kontynuował dla wszystkich wydanych i później zeszytów *Słownika...* krakowskiego. Napisał również hasła do zeszytu dwudziestego, który się dopiero ukaże, ostatniego w części piątej¹. Pan Jacek był więc jedyną osobą, która czynnie uczestniczyła w przygotowaniu do druku wszystkich napisanych dotąd zeszytów tegoż *Słownika...* Był też jednym z trójki pracowników, obok Franciszka Sikory i Zofii Leszczyńskiej-Skrętowej, najdłużej związanych z krakowską Pracownią. Do pół wieku zabrakło niespełna 2 lat.

Praca w „Słowniku” była dla Pana Jacka fundamentem. Tam zbudował umiejętności warsztatowe. W Pracowni ukształtowały się również Jego zainteresowania naukowe. Zakład Słownika Historyczno-Geograficznego, a w szczególności Pracownia krakowska, to wyjątkowa szkoła warsztatu, z jednej strony dająca możliwość zdobycia specjalistycznych umiejętności, a z drugiej – ucząca

¹ W. Bukowski, *Jacek Laberschek 1950–2023*, <https://ihpan.edu.pl/zmarli/laberschek-jacek-1950-2023/> [dostęp: 16.06.2025].

adeptów szacunku do źródeł. Ponadto, jest to miejsce odwiedzane przez mediewistów z różnych ośrodków naukowych. Tworzyło to klimat do dyskusji i wymiany doświadczeń. Głównym obowiązkiem pracowników „Słownika” jest opracowywanie haseł miejscowości i obiektów fizjograficznych. Każde hasło słownikowe stanowi rodzaj monografii poświęconego mu obiektu geograficznego, najczęściej miejscowości, i oparte jest na pełnym materiale źródłowym. Pisanie haseł do *Słownika historyczno-geograficznego*... nie jest sprawą łatwą. Wymaga dużych umiejętności warsztatowych, a jednocześnie cierpliwości, systematyczności i pracowitości. Pan Jacek posiadał wszystkie te cechy. Nie waham się stwierdzić, że był On wręcz wzorcowym „słownikowcem”. Pisanie haseł było dla Niego obowiązkiem, który traktował z dużym zaangażowaniem, ale i niewątpliwą przyjemnością. Napisał łącznie 683 hasła w 17 zeszytach², a należy przecież doliczyć jeszcze liczne odsyłacze do haseł głównych. Same tylko hasła stanowią ogromny dorobek, a była to tylko część Jego działalności naukowej³.

Oprócz sukcesywnego opracowywania haseł do *Słownika historyczno-geograficznego*... Pan Jacek prowadził własne badania naukowe, które koncentrowały się głównie na dwóch regionach: północnej części województwa krakowskiego, zwłaszcza na powiecie lelowskim, i aglomeracji krakowskiej, w szczególności na Krakowie. Dla obu tych obszarów efekty badań Pana Jacka mają znaczenie podstawowe.

Osadnictwo powiatu lelowskiego było do lat 80. XX wieku jednym z najsłabiej rozpoznanych obszarów ziemi krakowskiej⁴. Badania Pana Jacka zmieniły to diametralnie. Obecnie jest to jeden z najlepiej zbadanych pod względem średniowiecznego osadnictwa terenów. Kluczowe znaczenie miała tu zwłaszcza Jego praca doktorska pt. „Rozwój osadnictwa w powiecie lelowskim w średniowieczu (do 1400 roku)”, napisana w Krakowie, a obroniona w Warszawie, w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk w 1989 roku. Temat wskazał Panu Jackowi Jego ówczesny zwierzchnik, kierownik Pracowni Słownika, Jerzy Wiśniewski, który pełnił też funkcję promotora. Po śmierci prof. Wiśniewskiego w 1983 roku opiekę naukową nad Panem Jackiem objął kolejny zwierzchnik Pracowni – prof. Antoni Gąsiorowski, pod którego kierunkiem pracę ukończył i obronił. Nie została ona niestety opublikowana. Tylko część ustaleń znalazła się w artykułach⁵

² Tamże.

³ *Bibliografia prac drukowanych dr. Jacka Laberscheka* jest opublikowana na stronie Instytutu Historii PAN jako załącznik do biogramu autorstwa Waldemara Bukowskiego: https://ihpan.edu.pl/wp-content/uploads/2023/04/Bibliografia_Jacka-Laberscheka.pdf [dostęp: 16.06.2025].

⁴ Wspominał o tym Marceł Antoniowicz w 1980 r. na konferencji naukowej w Częstochowie poświęconej Janowi Długoszowi. Zob. M. Antoniowicz, *W sprawie możliwości i potrzeb badań regionalnych w kontekście twórczości historiograficznej Jana Długosza (głos w dyskusji)*, „Ziemia Częstochowska” 1984, 14, s. 97–100.

⁵ Chodzi zwłaszcza o dwa artykuły, które powstały krótko po dysertacji: *Sieć osadnicza okolic Mstowa i Lelowa w I połowie XIII wieku. Problem granic opola mstowskiego*, St. Hist.

oraz w monografiach miast. Informacje dotyczące poszczególnych osad wiejskich wykorzystane zostały z kolei w licznych hasłach słownikowych. Poza tym dysertacja ta, choć niepublikowana, była przez Pana Jacka udostępniana w formie maszynopisu, stąd miała duży wpływ na treść prac innych autorów – opracowań dotyczących miejscowości z powiatu lelowskiego. Namacalnym efektem Jego badań jest dużych rozmiarów „Mapa dawnego powiatu lelowskiego A. D. 1500”, opracowana według Jego wytycznych i eksponowana na stałej wystawie historycznej w ratuszu w Częstochowie, w głównym gmachu Muzeum Częstochowskiego. Jednym z najważniejszych osiągnięć dysertacji Pana Jacka było bowiem, obok odtworzenia sieci osadniczej, właśnie ustalenie granic powiatu lelowskiego.

Wkład Pana Jacka do poznania osadnictwa północnej części dawnej ziemi krakowskiej, a więc okolic dzisiejszych miast powiatowych: Częstochowy, Kłobucka, Myszkowa i Zawiercia, jest nie do przecenienia, a nawet trudny do przedstawienia w krótkiej formie. Właściwie stworzył On podstawy wiedzy o przeszłości tego regionu. Napisał średniowieczne i wczesnonowoczesne dzieje miast: Kłobucka (dwie odrębne części w monografii miasta)⁶, Szczekocin (artykuły)⁷, Żarek (artykuł)⁸, Żarnowca (artykuł)⁹. Zabrał również głos w dyskusji nad genezą miasta Koziegłowy w ziemi siewierskiej¹⁰, co miało związek z opracowaniem haseł słownikowych (*Koziegłowy – miasto, Koziegłowy – zamek, Koziegłówki*)¹¹ i wynikało z gruntownego przebadania materiału źródłowego oraz zapoznania się ze stanem badań. Trzema miastami z północnej Małopolski – Mstowem, Lelowem i Częstochową – zajął się w sposób szczególny. Dla dwóch z nich opracował autorskie monografie średniowiecznych dziejów. W książce o Mstowie osobny rozdział dotyczy historii ściśle

1991, 34, 4, s. 517–533; *Rola średniowiecznego Lelowa jako rezydencji panującego, ośrodka dóbr monarszych i powiatu sądowego*, „Teki Krakowskie” 1994, 1, s. 49–62. Nawiązujący do tej problematyki znacznie późniejszy artykuł opierał się już jednak na dalszych, pogłębionych badaniach: *Przeobrażenia w osadnictwie w północno-zachodniej części ziemi krakowskiej do połowy XIII wieku. Teren dawnego powiatu lelowskiego*, w: *Średniowiecze polskie i powszechne*, t. 3, red. I. Panic, J. Sperka, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 68–89.

⁶ *W czasach piastowskich i jagiellońskich*, w: *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy (do roku 1939)*, red. F. Kiryk, Secesja, Kraków 1998, s. 85–159; *Na przełomie wieków XVI i XVII*, w: *Kłobuck...*, s. 161–211.

⁷ *Początki i rozwój miasta Szczekociny do końca XV w. Uwagi do genealogii Szczekockich herbu Odrowąż*, w: *Patientia et tempus. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Marianowi Korneckiemu*, red. O. Dyba, S. Kołodziejski, R. Marcinek, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturalnego, Kraków 1999, s. 105–120; *Dzieje Szczekocin w okresie przedrozbiorowym*, „Włoszczowskie Zeszyty Historyczne” 2001, 11, s. 7–20.

⁸ *Początki miasta Żarki i pierwszy wiek jego istnienia*, St. Hist. 1986, 29, 3, s. 329–345.

⁹ *Znaczenie polityczne Żarnowca w czasach piastowskich i jagiellońskich*, „Teki Krakowskie” 1998, 6, s. 33–42.

¹⁰ *W sprawie początków miasta Koziegłowy*, „Teki Krakowskie” 1995, 2, s. 113–122.

¹¹ SHGKr, cz. 3, z. 1, s. 78–92.

związanego z miastem klasztoru kanoników regularnych¹². Wszechstronne ujęcie średniowiecznego miasta znalazło się z kolei w monografii Lelowa¹³. Obok spraw dotyczących topografii, ustroju, społeczeństwa i gospodarki miasta znalazły się tam części poświęcone zamkowi i starostwu lelowskiemu oraz obiektom sakralnym w mieście, w tym klasztorowi franciszkanów. Na przykładzie Lelowa ukazane zostało zjawisko ewolucji osady wiejskiej w miejską, a następnie proces translokacji miasta ze starego punktu osadniczego (Staromieście) na nowe miejsce (Nowy Lelów) i formowanie się tego ośrodka. Bardzo dobrze przemyślana i udokumentowana książka o średniowiecznym Lelowie była realizacją naukowych zamierzeń Pana Jacka sprzed lat. Materiał zebrany przy opracowywaniu monografii wykorzystał On do innych szczegółowych studiów nad tym miastem oraz przylegającym do niego terytorium. W 2021 roku napisał tekst o osadnictwie wiejskim w rejonie Lelowa, określonym jako „lelowskie skupisko osadnicze”¹⁴. W 2022 roku natomiast opublikował artykuł problemowy, dotyczący dokumentów związanych z Lelowem, głównie dokumentów wydanych przez instytucje miejskie¹⁵.

Choć w monografii Częstochowy wydanej w 2002 roku Pan Jacek nie opracował dziejów samego miasta, to przedstawił On w niej rozwój osadnictwa na tym terenie wraz z uwarunkowaniami lokacji¹⁶. Za to w opublikowanym wcześniej studium podjął problem genezy miasta Częstochowy. Opowiedział się w nim za Kazimierzem Wielkim jako inicjatorem lokacji¹⁷. W innym tekście przedstawił z kolei zarys dziejów wójtostwa częstochowskiego do XVI wieku¹⁸. Cykl Jego artykułów dotyczący Częstochowy i osadnictwa w rejonie tego miasta, w wyborze, złożył się na odrębną książkę¹⁹. W tomie tym zamieszczono niepublikowane wcześniej studium o społeczeństwie średniowiecznej

¹² *Średniowieczne dzieje nadwarciańskiego Mstowa*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, Kraków 2014.

¹³ *Dzieje średniowiecznego Lelowa*, Drukarnia Kontur, Lelów 2018.

¹⁴ *W cieniu królewskiego Lelowa. Wsie i osady podmiejskie*, w: *Wieś i chłopi ziemi lelowskiej*, red. A. Krupa-Ławrynowicz, M. Skrzypczyk, Uniwersytet Łódzki. Instytut Archeologii, Lelów–Łódź 2022, s. 21–36.

¹⁵ *Średniowieczny i wczesnonowożytny dokument lelowski*, w: *Rzeczy, obrazy, dokumenty. Materialni świadkowie historii ziemi lelowskiej*, red. A. Krupa-Ławrynowicz, M. Skrzypczyk, Drukarnia Kontur, Lelów 2022, s. 87–99.

¹⁶ *Początki Częstochowy na tle stosunków osadniczych*, w: *Częstochowa. Dzieje miasta i Klasztoru Jasnogórskiego*, t. 1: *Okres staropolski*, red. F. Kiryk, Urząd Miasta, Częstochowa 2002, s. 97–116.

¹⁷ Okoliczności genezy miasta dotyczą dwa artykuły. Pierwszy opublikowany na długo przed monografią Częstochowy, drugi krótko po jej wydaniu: *Nowe spojrzenie na początki miasta Częstochowy*, „Almanach Częstochowy” 1994, 7, s. 5–17. Drugi z 2002 r. – zob. przyp. 21.

¹⁸ *Wójtostwo częstochowskie w czasach piastowskich i jagiellońskich*, „Almanach Częstochowy” 2004, s. 5–18.

¹⁹ *Częstochowa i jej okolice w średniowieczu*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, Kraków 2006.

Częstochowy, w którym, obok zebranych wzmianek o mieszczanach i osobach piastujących urzędy miejskie, znalazła się również charakterystyka potencjału oraz rozwoju gospodarczego miasta²⁰. W kilku innych opracowaniach dzieje miasta Pan Jacek przedstawił w kontekście osadnictwa w jego sąsiedztwie. Wprowadził też pojęcie „częstochowskiego zespołu osadniczego”. Chodziło tu o grupę osad wiejskich, które w średniowieczu stanowiły dla miasta Częstochowy naturalny krąg wzajemnego oddziaływania²¹. W zakresie genezy wielu osad wiejskich z okolic Częstochowy oraz rozwoju osadnictwa na tym terenie ustalenia Pana Jacka są pionierskie.

Badania nad osadnictwem ziemi krakowskiej prowadziły Pana Jacka do opracowania uchwyconych w świetle materiału źródłowego problemów ogólnych. Jeden z artykułów dotyczy rozwoju sieci parafialnej w dawnym dekanacie lelowskim do schyłku XV wieku²². Choć został napisany przed 40 laty, to wciąż stanowi podstawę wiedzy na ten temat. W 1985 roku Pan Jacek opublikował studium o rządach księcia Władysława Opolczyka na pograniczu małopolsko-wielkopolskim po 1370 roku, gdy uzyskał on w lenno od króla Ludwika część ziem Królestwa Polskiego²³. Były to wówczas zupełnie nowe badania nad osobą księcia opolskiego i zasięgiem terytorialnym jego władztwa w północnej części ziemi krakowskiej oraz w ziemi wieluńskiej, a także zakresem jego władzy na tym obszarze. Po kilku latach Historyk wrócił do tej problematyki, publikując trzy teksty koncentrujące się przede wszystkim na sprawach wojskowych, w tym na rekonstrukcji przebiegu konfliktu zbrojnego króla Władysława Jagiełły z księciem opolskim. Pojawiły się tam jednak również dalsze uwagi dotyczące spraw gospodarczych, ustrojowych i politycznych w odniesieniu do terytorium lenna, które posiadał Władysław Opolczyk²⁴. Po dwóch dekadach ponownie wrócił Pan Jacek do osoby księcia opolskiego

²⁰ *Rządzący i rządzeni. Społeczność średniowiecznej Częstochowy*, w: J. Laberschek, *Częstochowa i jej okolice w średniowieczu...*, s. 53–65.

²¹ Najważniejszym w tej materii tekstem jest: *Częstochowski zespół osadniczy w średniowieczu*, „Almanach Częstochowy” 2002, s. 5–18.

²² *Rozwój sieci parafialnej w dekanacie lelowskim do 1500 r.*, w: *Księga jubileuszu stulecia diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 231–246.

²³ *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka w północno-zachodniej części ziemi krakowskiej 1370–1391*, „Rocznik Muzeum Okręgowego w Częstochowie” 1985, Historia, 1, s. 7–29.

²⁴ 1) *Potencjał obronny ziemi wieluńskiej i fragmentów ziemi krakowskiej i sieradzkiej pod rządami księcia Władysława Opolczyka 1370–1391*, w: *Między Północą a Południem. Sieradzkie i wieluńskie w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych*, red. T. Horbacz, L. Kajzer, PSOZ, Sieradz 1993, s. 128–143; 2) *Wyprawa zbrojna króla Władysława Jagiełły na krakowsko-wieluńskie posiadłości księcia Władysława Opolczyka w 1391 r.*, „Społeczeństwo Polski Średniowiecznej” 1994, 6, s. 149–160; 3) *Wojna króla Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Batalia o odzyskanie Olsztyna, Częstochowy, Kłobucka i Wielunia w 1391 r.*, „Almanach Częstochowy” 1993, s. 5–10.

w recenzji książki na jego temat²⁵ oraz w studium powstałym na bazie referatu konferencyjnego, w którym podsumował stan wiedzy o związkach Częstochowy z tym władcą²⁶.

Inny artykuł problemowy Pana Jacka, opublikowany w 1993 roku, dotyczący ludzi związanych z możnowładczymi rodzinami Lisów – Kozieglowskimi i Giebułtowskimi – stanowi istotny głos w badaniach nad społeczeństwem późnośredniowiecznym. Tekst ten jest jednym z pierwszych opracowań w polskiej historiografii stawiających problem klienteli szlacheckiej²⁷.

W 1996 roku Pan Jacek opublikował artykuł poświęcony kuźnikom żelaznym, a 4 lata później tekst o hutach szkła w województwie krakowskim – oba były związane z opracowywaniem haseł słownikowych²⁸. Historyk zamierzał wówczas nawet potraktować ten problem jako punkt wyjścia do kompleksowego zbadania oraz ujęcia w formie odrębnej monografii dziejów górnictwa i hutnictwa Małopolski w średniowieczu oraz epoce staropolskiej.

Wśród obiektów osadniczych uwagę Pana Jacka zwracały średniowieczne obiekty obronne (*castra, fortalitia*). Kilku zamkom poświęcił osobne prace (Bobolice²⁹, Czorsztyn³⁰, Lelów³¹, Melsztyn³², Mirów³³, Olsztyn³⁴, Pieskowa

²⁵ Recenzja monografii: J. Sperka, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330–8 lub 18 maja 1401)*, Wydawnictwo Avalon T. Janowski, Kraków 2012, opublikowana w: *Rocz. Hist.* 2012, 78, s. 299–304.

²⁶ *Na pograniczu krakowsko-opolskim. Częstochowa pod rządami Władysława Opolczyka*, w: *Bunt wójta Alberta. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV wieku*, red. J. Rajman, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2013, s. 154–166.

²⁷ *Klientela Kozieglowskich i Giebułtowskich herbu Lis od schyłku XIV do końca XV wieku*, *Kw. Hist.* 1993, 100, 1, s. 59–73.

²⁸ *Kuźnice żelazne w ziemi krakowskiej w średniowieczu*, „Teki Krakowskie” 1996, 3, s. 97–115; *Huty szkła w ziemi krakowskiej od XIV do końca XVI wieku*, „Teki Krakowskie” 2000, 12, s. 115–128.

²⁹ Tekst pierwotny: *Immobilienverkehr im mittelalterlichen Polen am Beispiel der Güter Bobolice*, „*Quaestiones Medii Aevi Novae*” 2001, 6, s. 23–39; jego wersja w języku polskim: *Obrót nieruchomości w Polsce średniowiecznej na przykładzie dóbr bobolickich*, w: J. Laberscheck, *Częstochowa i jej okolice w średniowieczu...*, s. 161–176.

³⁰ *Zamek Czorsztyn i jego królewscy zarządcy w czasach jagiellońskich*, w: *Księga jubileuszowa Profesora Feliksa Kiryka*, red. A. Jureczko, F. Leśniak, Z. Noga, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004, s. 59–68.

³¹ *Nieznany opis zamku w Lelowie z roku 1629*, „Teki Krakowskie” 1997, 4, s. 111–116.

³² Przede wszystkim Pan Jacek opracował hasło słownikowe bardzo bogate pod względem materiałowym: *Melsztyn – zamek i dobra*, w: *SHGKr*, cz. 4, s. 209–268. Ponadto napisał artykuł: *Melsztyński klucz majątkowy od połowy XIV do połowy XVI wieku*, w: *Fontes et historia. Prace dedykowane Antoniemu Gąsiorowskiemu*, red. T. Jurek, I. Skierska, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, Poznań–Warszawa 2007, s. 117–143.

³³ Hasło słownikowe: *Mirów – zamek i folwark zamkowy*, w: *SHGKr*, cz. 4, s. 536–545.

³⁴ Pierwotny artykuł bez przypisów: *Nieznane karty z przeszłości zamku Olsztyn i starostwa olsztyńskiego (wiek XIII–XV)*, „*Almanach Częstochowy*” 1994, s. 19–30; ponowny druk

Skąła³⁵, Rabsztyn³⁶ oraz Błeszno, Jasna Góra, Mirów³⁷), zwracając przy tym uwagę na wszechstronną funkcję warowni, a nie tylko ich rolę obronną. Podjął też polemikę z Marcelim Antoniewiczem w zakresie roli zamków z Jury Krakowsko-Częstochowskiej w państwie polskim w późnym średniowieczu, kwestionując pogląd o świadomym tworzeniu przez polskich monarchów linii lub systemu obronnego w tym regionie³⁸. W 2003 roku Pan Jacek przygotował na konferencję dotyczącą obronności referat na temat zaplecza i podstaw utrzymania zamków w województwie krakowskim, który w formie artykułu opublikował 5 lat później³⁹. W tekście tym, jak zwykle opartym na bogatej podstawie źródłowej, zwrócił uwagę na znaczenie aspektu gospodarczego dla funkcjonowania obiektów obronnych, niemal niedostrzeganego w opracowaniach poświęconych warowniom średniowiecznym. Uwypuklony został tu problem uposażenia urzędników i personelu związanego z zamkami, co ściśle łączy się ze stosowaną w Polsce średniowiecznej formą stwarzania podstaw materialnych dla urzędów poprzez przypisanie do nich dóbr ziemskich. Kwestię uposażenia urzędów ziemskich podjął On zresztą odrębnie na przykładzie wojewody krakowskiego⁴⁰.

Pan Jacek znał bardzo dobrze sieć osadniczą Małopolski. Potrafił z pamięci określić położenie większości miejscowości w ziemi krakowskiej. Dlatego był często zapraszany do uczestnictwa w monografiach regionalnych, zarówno dla miast, jak i innych osad, najczęściej obecnych ośrodków gmin. W efekcie

z drobnymi zmianami i z przypisami w: J. Laberschek, *Częstochowa i jej okolice w średniowieczu...*, s. 147–160.

³⁵ *Tajemnicze „Castrum Pesconis”*. Próba rozwikłania zagadki rozbójniczego zamku małopolskiego z początku XIV stulecia, w: *Krajobrazy. Księga pamiątkowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Janusza Bogdanowskiego*, red. S. Kołodziejski, J. Marcinek, R. Marcinek, Ośrodek Dokumentacji Zabytków, Kraków 2000, s. 143–148.

³⁶ *Leliwici Melsztyńscy w Rabsztynie*, w: *Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych*, red. W. Bukowski, T. Jurek, t. 1, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, Kraków 2012, s. 649–670.

³⁷ *Mało znane średniowieczne zamki na obszarze dzisiejszej Częstochowy: Jasna Góra, Błeszno i Mirów*, „Almanach Częstochowy” 1996, s. 5–16.

³⁸ *Czy istniał w średniowieczu system obronny na Jurze? Uwagi na marginesie książki Marceliego Antoniewicza, „Zamki na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Geneza – funkcje – konteksty”*, *Kielce* 1998, „Teki Krakowskie” 2000, 12, s. 167–178.

³⁹ *Bezpośrednie zaplecze gospodarcze zamków województwa krakowskiego do połowy XVI wieku*, w: *Historia vero testis temporum. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Krzysztofowi Baczkowskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Smołucha, A. Waśko, T. Graff, P. Nowakowski, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, Kraków 2008, s. 459–476.

⁴⁰ *Dobra ziemskie urzędu wojewody krakowskiego w średniowieczu*, w: *Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, [red. W. Bukowski, K. Ożóg, F. Sikora, S. Szczur], Secesja, Kraków 1995, s. 101–111.

opracował osadnictwo ziemi siewierskiej⁴¹, doliny Prądnika⁴², okolic Miechowa⁴³, Żarnowca⁴⁴, Trzebinii⁴⁵, Plechowa⁴⁶. Podejmował też studia nad wybranymi podkrakowskimi osadami – Zabierzowem⁴⁷, Michałowicami⁴⁸, Raciborowicami⁴⁹, a także nad położonym w województwie sandomierskim Stradawem. To ostatnie opracowanie przygotował we współpracy z archeologami⁵⁰.

Ważnym obszarem badawczym dla Pana Jacka był średniowieczny Kraków, a właściwie aglomeracja krakowska. Jego zainteresowania w tym zakresie najpewniej zaszczerpione zostały jeszcze na seminarium magisterskim prof. Józefa Mitkowskiego. Pan Jacek niejako kontynuował badania swojego mistrza, tworząc je rozwijając, zarówno w zakresie dziejów Krakowa, jak i geografii oraz kartografii historycznej. Efekty badań nad warunkami naturalnymi i osadnictwem Krakowa zaczął publikować stosunkowo późno, bo dopiero w XXI wieku⁵¹.

⁴¹ *Z dziejów Siewierza i ziemi siewierskiej do końca XIII wieku*, w: *Siewierz, Czeladź, Koziegłowy. Studia z dziejów Księstwa Siewierskiego*, red. F. Kiryk, Muzeum Śląskie, Katowice 1994, s. 119–146.

⁴² *Prądnik w okresie średniowiecza*, w: *Prądnik Biały. Dziedzictwo kulturowe historycznych miejscowości tworzących dzielnicę IV Krakowa*, red. J. Salwiński, Wydawnictwo Dworek Białoprądnicki, Kraków 2004, s. 23–32; *Ojców i okolice do połowy XVI wieku*, w: *Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego. Dziedzictwo kulturowe*, red. J. Partyka, Ojcowski Park Narodowy, Ojców 2016, s. 75–106; *Osadnictwo średniowieczne na Jurze Ojcowskiej w świetle źródeł historycznych*, w: *Konwent Klarysek skalskich a dziedzictwo kulturowe i religijne bl. Salomei*, red. M. Wojenka, S. Langer, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2019, s. 29–45.

⁴³ *Średniowieczne osadnictwo ziemi miechowskiej. Ujęcie syntetyczne*, „Małopolska. Regiony – regionalizmy – małe ojczyzny” 2020, 22, s. 9–43.

⁴⁴ *Miejscowości gminy żarnowieckiej w okresie przedrozbiorowym*, w: *Żarnowiec. Szkice z dziejów*, [red. W. Passowicz], Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków 1998, s. 25–34.

⁴⁵ *Osadnictwo średniowieczne. Początki Trzebinii*, w: *Trzebinia. Zarys dziejów miasta i regionu*, red. F. Kiryk, Secesja, Kraków 1994, s. 55–88.

⁴⁶ *Plechów w średniowieczu i w XVI wieku (do 1576 roku)*, w: *Plechów. Historia majątku ziemskiego*, red. W. Bukowski, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, Kraków 2016, s. 45–99.

⁴⁷ *Okres staropolski*, w: *Monografia gminy Zabierzów*, red. P. Hapanowicz, S. Piwowarski, Urząd Gminy Zabierzów, Kraków 2009, s. 21–30.

⁴⁸ Autorstwa Pana Jacka jest rozdział drugi: *W średniowieczu*, w: J. Laberschek, K. Tunia, M. Wyżga, *Pod Krakowem. Monografia historyczna gminy Michałowice do schyłku XVIII wieku*, t. 1, Wydawnictwo „Czuwajmy”, Kraków–Michałowice 2014, s. 51–87.

⁴⁹ *Raciborowice „Długoszowe” do początków XVI wieku*, „Małopolska. Regiony – regionalizmy – małe ojczyzny” 2015, 17, s. 43–62.

⁵⁰ *Stradów średniowieczny w świetle źródeł pisanych*, w: H. Zoll-Adamikowa, B.S. Szmoniewski, A. Tyniec-Kępińska, M. Wołoszyn, przy współpracy T. Kalickiego i J. Laberscheka, *Stradów. Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy*, t. 1, red. A. Buko, Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Kraków 2007, s. 21–31.

⁵¹ Jeżeli się nie mylę, pierwszą pracą na ten temat był artykuł opublikowany w 2005 r.: *Krakowski zespół osadniczy w wiekach XIII–XVI. Rozwój terytorialny*, „Rocznik Krakowski” 2005, 71, s. 9–30.

Jak trafnie zauważył Maciej Zdanek, był to przejaw nie tyle zmiany zainteresowań, ile „intensywnej ekspresji badawczej”⁵², ponieważ Kraków interesował Pana Jacka – rodowitego krakowianina – od dawna. W pewnym sensie dobrze się złożyło, gdyż do opracowania tego złożonego problemu zabrał się badacz dojrzały. Jego prace, oparte na wieloletnim doświadczeniu w badaniach nad osadnictwem Małopolski, objęły przede wszystkim tereny poza ścisłą zabudową miast lokacyjnych, stanowiące bezpośrednio zaplecze Krakowa, a także Kleparza i Kazimierza. W dużym stopniu ustalenia te mają charakter pionierski.

Oprócz studiów nad rozwojem przestrzennym trójmiasta krakowskiego Pan Jacek, podobnie jak wcześniej Józef Mitkowski, sporządził też mapy krakowskiego zespołu osadniczego dla średniowiecza i XVI wieku, bazujące na rozległym materiale źródłowym. W ramach *Atlasu Historycznego Krakowa* opracował mapy obrazujące środowisko oraz osadnictwo Krakowa i okolic dla okresu panowania Władysława Łokietka oraz dla przełomu XV i XVI wieku. Napisał ponadto krótkie artykuły syntezujące warunki naturalne, sieć drożną oraz zmiany na terenach podmiejskich od średniowiecza do końca XVIII wieku⁵³.

Sprawy rozwoju osadnictwa wokół krakowskiego trójmiasta rozwinął w obszernym studium opublikowanym w 2007 roku. Podobnie jak w wypadku Częstochowy wprowadził i tu pojęcie „krakowskiego zespołu osadniczego”, który oznaczał naturalne zaplecze Krakowa, Kazimierza i Kleparza. Również do tego tomu opracował mapy – jedną przeglądową, ukazującą zabudowę aglomeracji krakowskiej na tle sieci wodnej w XVI wieku, i drugą szczegółową, a jednocześnie dynamiczną, na której zrekonstruował zmiany koryta Wisły na odcinku jej przebiegu przez teren Krakowa (od Zwierzyńca do Rybitw) od IX do XIV wieku⁵⁴. Ponownie wrócił do tych spraw, opracowując mapę Krakowa i okolic oraz artykuł charakteryzujący osadnictwo na tym terenie w drugiej połowie XVI wieku, w ramach *Atlasu Historycznego Polski*⁵⁵. Wspomniane studia i mapy historyczne stały się dla Pana Jacka zaczynem do podjęcia kom-

⁵² M. Zdanek, *Jacek Laberschek (1950–2023). Wspomnienie*, „Rocznik Krakowski” 2023, 89, s. 204.

⁵³ *Warunki topograficzne, sieć wodna, sieć drożna*, w: *Atlas historyczny miast polskich*, t. 5: *Małopolska*, z. 1: *Kraków*, red. Z. Noga, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 2007, s. 8–9; *Zaplecze osadnicze Krakowa od średniowiecza do końca XVIII wieku*, w: *Atlas historyczny miast polskich...*, s. 24–26.

⁵⁴ *Rozwój przestrzenny krakowskiego zespołu osadniczego extra muros XIII–XVIII wieku*, w: *Kraków. Nowe studia nad rozwojem miasta*, red. J. Wyrozumski, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Kraków 2007, s. 297–354.

⁵⁵ *Kraków i okolice w drugiej połowie XVI w.*, w: *Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 1: *Mapy, plany*, Wydawnictwo Instytutu Historii PAN, Kraków 2008 (*Atlas Historyczny Polski. Mapy szczegółowe XVI wieku*, t. 1), nr 6; *Kraków i okolice w drugiej połowie XVI w.*, w: *Województwo krakowskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2: *Komentarz, indeksy*, red. H. Rutkowski, Wydawnictwo Instytutu Historii PAN, Kraków 2008 (*Atlas Historyczny Polski. Mapy szczegółowe XVI wieku*, t. 1), s. 130–150.

pleksowych badań nad warunkami naturalnymi i osadnictwem aglomeracji krakowskiej. Na podstawie ogromnej bazy źródłowej zdążył On opublikować jedynie dwie prace dotyczące hydrografii. Pierwszą jest artykuł o roli rzeki Rudawy dla Krakowa⁵⁶. Druga to monografia geograficzno-historyczna, ukazująca stosunki wodne na obszarze Krakowa i jego sąsiedztwa, która spotkała się z dużym zainteresowaniem w środowisku naukowym w Polsce⁵⁷.

Wkład Pana Jacka w poznanie dziejów aglomeracji krakowskiej jest znaczący, a wiele Jego ustaleń ma charakter pionierski, zwłaszcza w zakresie uwarunkowań środowiskowych, szczególnie hydrografii oraz rozwoju osadnictwa na obszarze poza zabudową miejską. O Jego naukowych związkach z Krakowem wymownie świadczą wspomnienia dwóch historyków – Zdzisława Nogi i Macieja Zdanka – opublikowane właśnie w krakowskich czasopismach naukowych: „Roczniku Krakowskim” i „Krzysztoforach”⁵⁸. Pan Jacek był nie tylko historykiem Krakowa, ale również rodowitym krakowianinem, przez całe życie związanym z rodzinnym miastem. Dlatego może zdumiewać, że zabrakło dla Niego miejsca w rozszerzonej, dwutomowej encyklopedii Krakowa, wydanej zresztą w 2023 roku⁵⁹.

Ostatnie prace Pana Jacka dotyczą w większości obu najbardziej lubianych przez Niego miast i związanych z nimi regionów – Lelowa i Krakowa. W jednym z artykułów starał się nawet porównać badawczo oba te ośrodki, wpisując je w tematykę konferencji o centrum i peryferiach⁶⁰.

Wydaje mi się, że po trosze z zamiłowania do prac słownikowych, po trosze z życzliwości do kolegów z zaprzyjaźnionej pracowni, a po trosze ze zrozumienia znaczenia badania roli jednostek dla rekonstrukcji procesów historycznych wynikały licznie opracowane przez Pana Jacka biogramy do *Polskiego słownika biograficznego*. Były to zresztą Jego pierwsze publikacje

⁵⁶ *Rola rzeki Rudawy w gospodarce średniowiecznego Krakowa*, w: *Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skierskiej (1967–2014)*, red. G. Rutkowska, A. Gąsiorowski, Instytut Historii PAN, Warszawa–Poznań 2015, s. 332–346.

⁵⁷ *Sieć wodna średniowiecznego Krakowa i jej gospodarcze wykorzystanie*, Instytut Historii PAN, Warszawa 2016. Ukazały się trzy recenzje tej książki (Tomasza Jurka w „Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters” 2017, 73, s. 908; Zdzisława Nogi w „Roczniku Krakowskim” 2017, 83, s. 281–282; Marcina Starzyńskiego w *Rocz. Hist.* 2018, 84, s. 361–363), których autorzy wysoko ocenili jej wartość.

⁵⁸ Z. Noga, *Dr Jacek Laberschek (1950–2023)*, „Krzysztoforzy. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2023, 41, s. 255–256; M. Zdanek, *Jacek Laberschek (1950–2023)*..., s. 199–205.

⁵⁹ *Encyklopedia Krakowa*, t. 1–2, red. J. Purchla, wyd. 2 zmienione i rozszerzone, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Kraków 2023.

⁶⁰ *Znaczenie peryferii w miastach królewskich na przykładzie stołecznego Krakowa i powiatowego Lelowa*, w: *Jagiellonowie i ich świat. Centrum a peryferie w systemie władzy Jagiellonów*, red. B. Czwojdrak, J. Sperka, P. Węcowski, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, Kraków 2018 (*Studia Jagiellonica*, nr 3), s. 291–304.

w ogóle⁶¹. Wśród osób, dla których napisał hasła, znajdowali się ludzie związani z Krakowem – miastem i Wawelem, a także z Lelowem i powiatem lewowskim. Nie było więc przypadku w tym, że tekst, który ofiarował Andrzejowi Romanowskiemu do księgi pamiątkowej, dotyczył biografii działającego w piętnastowiecznym Krakowie malarza, dziś powiedzielibyśmy: artysty, Mikołaja Haberschrecka, o przydomku przypominającym zresztą rodowe nazwisko Pana Jacka⁶². Warto przy tym dodać, że Pan Jacek chętnie przygotowywał artykuły do tomów jubileuszowych i pamiątkowych, oprócz już wspomnianego, dedykowanych: Jerzemu Wyrozumskiemu (dwukrotnie), Franciszkowi Sikorze, Antoniemu Gąsiorowskiemu (dwukrotnie), Marianowi Korneckiemu, Januszowi Bogdanowskiemu, Feliksowi Kirykowi, Bożenie Wyrozumskiej, Krzysztofowi Baczkowskiemu, Januszowi Kurtyce, Izabeli Skierskiej, Marcelemu Antoniewiczowi, i były to zawsze teksty nowe, oparte na badaniach i bogatej podstawie źródłowej. Tak chętnie honorowanie innych badaczy specjalnie napisanymi dla nich studiami dowodzi, że w pracy naukowej był wolny od osobistych urazów i doceniał dorobek innych historyków, nawet jeżeli zdarzało Mu się toczyć wcześniej z nimi polemiki naukowe.

Prace Pana Jacka, choć zawierające wiele informacji i często dotyczące złożonych problemów, były komunikatywne. Łączył On wnikliwość badawczą z umiejętnością budowania spójnej, zrozumiałej narracji. Z jednej strony Jego teksty są analityczne, z mnóstwem szczegółów, z drugiej jednak strony Autor starał się wyprowadzać z nich ogólne spostrzeżenia i wnioski, dążąc do syntezy ze zjawiskami ogólnymi. Wszystkie prace Pana Jacka są twórcze i wnoszą nowe ustalenia oraz ujawniają nieznane wcześniej informacje źródłowe. Jest to dorobek wysokiej próby i z pewnością będzie jeszcze długo wykorzystywany.

W polskiej mediewistyce nie ma wyraźnego nurtu badań osadniczych. Nie prowadzi się kształcenia w tym zakresie na studiach uniwersyteckich, na których nawet geografia historyczna rzadko bywa uwzględniana w kursie nauk pomocniczych historii. Rekonstrukcja krajobrazu naturalnego i jego przekształceń podejmowana więc jest przez nielicznych badaczy. Do tego wąskiego grona uczonych zaliczał się Pan Jacek, który podstawy warsztatu historyka osadnictwa zbudował pod wpływem swoich zwierzchników „słownikowych” – Jerzego Wiśniewskiego i Franciszka Sikory, dzięki wieloletniej współpracy z nimi. W rozmowach przyznawał, że czuje się ich uczniem⁶³.

⁶¹ W 1976 r. opublikowane zostały dwa biogramy autorstwa Pana Jacka: *Mikołaj z Tarnawy i Mikołaj z Zawichostu*, w: PSB, t. 21, z. 88, s. 143–144, 152.

⁶² *Mikołaj Haberschreck. Meandry losu i tragiczny finał życia artysty*, w: *Pogranicze, czyli polskość. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Romanowskiemu*, red. A. Biedrzycka, P. Bukowiec, I. Węgrzyn, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2022, s. 355–367.

⁶³ Pan Jacek nazwał prof. Wiśniewskiego Mistrzem również w artykule wspomnieniowym: J. Laberschek, *Wspomnienie o Jerzym Wiśniewskim*, „Teki Krakowskie” 1998, 8, s. 176–178.

Dorobek Pana Jacka wprawdzie w dużej części dotyczy dziejów miast, ale jednak najważniejszym obszarem Jego zainteresowań był krajobraz naturalny i jego przekształcenia (krajobraz kulturowy), a w konsekwencji badania nad różnymi typami osad oraz uwarunkowaniami ich rozwoju. W stopniu większym niż miasta zajmowały go różne formy osadnictwa wiejskiego oraz zamki. Oczywiście, ważni byli w tych rozważaniach ludzie, którzy te osady tworzyli i zamieszkiwali. Pan Jacek dobrze rozumiał uwarunkowania społeczeństwa średniowiecznego i staropolskiego. Interesowały go wszystkie kategorie i grupy społeczeństwa stanowego. Dał temu wyraz w wielu swoich pracach, zajmując się zarówno ludnością wiejską (w tym, obok kmieci, również zamieszkującymi wsie młynarzami, karczmarzami, sołtysami, włodarzami), jak i mieszczańskimi (także wójtami dziedzicznymi⁶⁴), rycerstwem (tak drobnym, jak i możnowładztwem) oraz duchowieństwem (zwłaszcza parafialnym i społecznościami wybranych zakonów). Dostrzegał formalne i nieformalne struktury oraz więzi społeczne. Wskazywał na przekraczanie granic stanowych, jak choćby w artykule o nobilitacjach mieszczanina lełowskiego i „służki”, tj. klienta Szczekockich, potomka bojarów ruskich⁶⁵. Nie przejawiał szczególnych skłonności do badania średniowiecznych elit rycerskich. Napisał wprawdzie kilka tekstów dotyczących rodzin możnowładczych, ale nie był to raczej efekt włączania się w nurt badań genealogicznych, a skutek uboczny prowadzonych studiów nad miejscowościami, z którymi te możliwe rody i rodziny były związane, zwłaszcza w związku z opracowywaniem haseł słownikowych – jak np. Melsztyn (Leliwici Melsztyńscy)⁶⁶, Kozięgłowy (Lisowie Kozięgłowscy), Kromolów (Gryfowie – Kromolowscy, Rawałowscy i Kośmirzowscy)⁶⁷, Nakło (Pobogowie Koniecpolscy)⁶⁸, Szczekociny (Odrawążowie Szczekoccy). Z większym zamiłowaniem pisał o rycerstwie drobniejszym, jak np. o posiadających pojedyncze wsie lub ich części rycerzach w powiecie lełowskim, m.in. o Bielach z Błeszna

⁶⁴ Na szczególną uwagę zasługuje opracowane przez Pana Jacka rozbudowane hasło słownikowe, które jest faktycznie monografią wójtostwa w Myślenicach. Znalazło się tam wiele informacji o wójtach myślenickich, ich uposażeniu i działalności, a nawet o prywatnej ich służbie. Zob. *Myślenice – wójtostwo*, w: SHGKr, cz. 5, s. 189–222.

⁶⁵ *Najstarsze nobilitacje w Polsce na przykładzie Mikołaja wójta lełowskiego i Jana Służki z Mirowa*, w: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, [red. T. Jasiński, T. Jurerek, J.M. Piskorski], Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 1997, s. 159–170.

⁶⁶ *Uwagi i uzupełnienia do genealogii Melsztyńskich herbu Leliwa*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2010, 2 (6), s. 180–198.

⁶⁷ *Gryfowie Kromolowscy w średniowieczu*, RHer 1997, 3 (14), s. 13–30.

⁶⁸ *Początki Nakła lełowskiego. Przyczynek do dziejów rodziny Koniecpolskich herbu Połóg*, w: *Origines, fontes et narrationes – pośród kręgów poznania historycznego. Prace ofiarowane profesorowi Marcelemu Antoniewiczowi w 65. rocznicę urodzin*, red. M. Cetwiński, M. Janik, M. Nita, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego, Częstochowa 2018, s. 541–552.

herbu Ostoja⁶⁹, dwóch rodzinach Potockich z Potoku herbu Szreniawa i Jelita⁷⁰, czy o rycerstwie osiadłym w Częstochowie i pobliskich osadach⁷¹. Ogromna wiedza o średniowiecznych realiach, zwłaszcza w odniesieniu do zawartości źródeł, pozwalała Mu łatwo wskazywać na zjawiska i problemy wymagające opracowania oraz dające się zbadać. Podnosił je w rozmowach – jak np. temat o sołtysach jako odrębnej kategorii społecznej w późnośredniowiecznej i wczesnonowożytnej Polsce.

Dla mnie Pan Jacek Laberschek był przede wszystkim mentorem, a także jednym z najważniejszych partnerów w dyskusjach naukowych. Czuję się Jego uczniem i wydaje mi się, że i On podobnie o mnie myślał. Obaj zajmowaliśmy się „małą historią”, tj. regionalną, skoncentrowaną na konkretnych miejscowościach. Jednocześnie interesowaliśmy się tym samym regionem, tj. dawnym powiatem lełowskim. Z tego zresztą powodu poznałem Pana Jacka. Po zapoznaniu się z Jego publikacjami odwiedziłem Pracownię Słownika, aby uzyskać informacje o podstawie źródłowej ważnego dla mnie artykułu o małopolskim Olsztynie, wydanego w formie popularnej, bez przypisów. Pan Jacek specjalnie dla mnie sporządził aparat naukowy – odręcznie (to moja niezwykła pamiątka – nadal przechowuję ten rękopis, choć tekst został ponownie opublikowany, już z przypisami). Udostępnił mi również maszynopis swojej rozprawy doktorskiej. Po obronie pracy magisterskiej to Pan Jacek zachęcił mnie do kontynuacji tematu i opracowania starostwa olsztyńskiego jako podstawy doktoratu. W pierwszych latach mojej pracy naukowej, do obrony pracy doktorskiej, ale i później, Pan Jacek był moim wzorem, wyznaczającym standardy rzetelności badawczej. Było dla mnie zaszczytem, rodzajem nobilitacji, gdy w 2007 roku, rozpoczynając pracę w „Słowniku”, stałem się Jego kolegą w zespole. Przez kolejne lata mogłem zawsze liczyć na Jego życzliwość i bezinteresowną pomoc, podobnie zresztą jak inni koledzy z Pracowni.

Z odejściem Jacka Laberscheka polska, a zwłaszcza krakowska mediewistyka doznała wielkiej straty. Dzieło jednak zostawił wielkie. Będziemy do niego wracać. *Non omnis mortuus est.*

Karol Nabiałek

 <https://orcid.org/0000-0002-6626-4071>
Uniwersytet Śląski w Katowicach

⁶⁹ Bielowie herbu Ostoja i ich zamek w Blesznie na tle polityki obronnej panujących w drugiej połowie XIV wieku, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 1993, 1, s. 290–305.

⁷⁰ Na tropie rycerzy z [Złotego] Potoku i rozbójników z Ostrężnika, „Almanach Częstochowy” 2002, s. 35–59.

⁷¹ Rycerstwo Częstochowy i najbliższych okolic (przełom XIV i XV wieku), „Teki Krakowskie” 1997, 5, s. 103–112.